

Hamasei aholku

JORGE LUIS BORGES

(Euskaratzailea: Sara Maio)

Literaturan premiazkoa da saihestea:

- 1.- Idazlan edo pertsonaia ospetsuen interpretazio konformagaitze-giak. Esate baterako, Don Juanen misoginia deskribatzea, etab.
- 2.- Pertsonaia-bikote zakarki ezberdinak edo kontraesankorrak, hala nola, adibidez, Don Quijote eta Sancho Panza, Sherlock Holmes eta Watson.
- 3.- Pertsonaiak beraien apeten arabera ezaugarritzeko ohiturak, Dickens-ek egin ohi duen bezala, esaterako.
- 4.- Tramaren garapenean, denbora edo espazioarekiko jolas desegokiez baliatzea, Faulkner, Borges eta Bioy Casarasek dagiten moduan.
- 5.- Poesian, egoerak edo pertsonaiak zeinekin irakurlea identifika baitaiteke.
- 6.- Mito bilaka litezkeen pertsonaiak.
- 7.- Leku edo garai zehatzetara berariaz lotuak dauden esaldiak eta eszenak; tokian tokiko giroa, alegia.
- 8.- Zerrendatze kaotikoa.
- 9.- Metaforak oro har, eta ikus-metaforak bereziki. Are zehatzago, nekazaritzako metaforak, itsasokoak eta bankuetakoak. Adibide zeharo gaitzesgarria: Proust.
- 10.- Antropomorfismoa.
- 11.- Beste libururen batena gogorarazten duen argumentua daramaten eleberrien burutzapena. Adibidez, Joyceren *Ulysses* eta Homeroren *Odisea*.
- 12.- Menuak, albumak, ibilaldiak edo kontzertuak irudi dezaketen liburuak idaztea.

- 13.- Irudizatua izan daitekeen guztia. Film bilakatua izateko ideia iradoki dezakeen guztia.
- 14.- Saiakera kritikoetan, erreferentzia historiko edo biografiko oro. Saihestu beti ikertutako autoreen nortasunari edo bizitza pribatuari buruzko aipamenak. Batik bat, psikoanalisiak ekidin.
- 15.- Polizi eleberrietan, etxeko eszenak; filosofi autuetan, eszena dramatikoak. Eta, azken buruan:
- 16.- Ekidin harrokeria, apaltasuna, pederastia, pederastiaren gabezia, buru-hilketa.

AMAIERA

Dekalogoia

JUAN CARLOS ONETTI

(Euskaratzailea: Sara Maio)

I

Ez bilatu originalak izatea. Desberdina izatea saihetsezina da horrela-
koa izateko kezkarik hartzen ez denean.

II

Ez zaitzte burgesa liluratzeko saiatu. Jadanik ez du atarramendu onik
ematen. Poltsikoa mehatxatzen diotenean bakarrik izutzen da.

III

Ez zaitzte saiatu irakurlea korapilatzen, ez eta haren laguntza bi-
latzen edo eskatzen ere.

IV

Inoiz ez ezazue idatzi kritikan pentsatzen, lagun edo ahaideengan
pentsatzen, edota emazte edo emaztegai eztiarengan. Ez eta
litekeen irakurlearengan ere.

V

Ezeren truke ez ezazue literatur zintzotasuna sakrifikatu. Ez politika-
ren ez osparearen truke. Idatz ezazue beti beste horrentzat, isila
eta gupidagabea, barruan daramaguna eta ezin engaina daite-
keen horrentzat.

VI

Ez ezazue modarik jarraitu, oilarraren hirugarren kukurrukua baino
lehenago egiozue uko maisu sakratuari.

VII

Ez zaitzte mugatu liburu kontsagratuak bakarrik irakurtzera. Proust
eta Joyce gutxietsiak izan ziren sudurra erakusten hastean;
egun jenioak dira.

VIII

Ez ezazue justuki ospetsua den esaldia ahantzi: 2 gehi 2 lau dira.
Baina 5 balira?

IX

Ez ezazue arbuiatu narratiba arraroko gairik, iturburua zeinahi delarik
ere. Beharrezkoa bada, lapurtu egin ezazue.

X

Gezurra esan ezazue beti.

XI

Ez ezazue ahaztu Hemingwayk idatzi zuena: "Ene nobelan gertu
zeuden atalen irakurraldiak ere egin nituen, idazle batek egin
dezakeen gauzarik ziztrinena, hain zuzen".

AMAIERA

Idazlearen dekalogoia

AUGUSTO MONTERROSO

(Euskaratzailea: Sara Maio)

Lehena.

Ezer esateko duzunean, esan ezazu; baita esatekorik ez duzunean ere. Idatzi ezazu beti.

Bigarrena.

Èz ezazu inoiz idatzi zeure garaikideentzat, eta are gutxiago, beste askok dagiten bezala, zeure arbasoentzat. Egin ezazu etorkizunerako, zalantzarik gabe ospetsu izango zara eta orduan, zeren eta ezaguna baita etorkizunak justizia egiten duela beti.

Hirugarrena.

Inondik ere ez ezazu ahaztu *dictum* gogoangarria: "Literaturan ezer idatzirik ez dago".

Laugarrena.

Èhun hitzetan esan dezakezuna, ehun hitzekin esazu; batekin egin dezakezuna, bakar batekin. Èz ezazu inoiz batez bestekorik erabili; hori dela eta, ez ezazu inoiz berrogeita hamar hitzekin idatzi.

Bosgarrena.

Èz badirudi ere, idaztea arte bat da; idazle izatea artista izatea da, trapezioko artista bezala, edo antonomasiazko borrokalaria, zeina hizkuntzarekin borrokatzen dena baita. Gau eta egunez treba zaitetz borroka horretarako.

Seigarrena.

Balia itzazu eragozpen guztiak, hala nola insomnia, kartzelaldia edo txirotasuna; lehenak Baudelaire egin zuen, bigarrenak Pellico eta hirugarrenak zure lagun idazle guztiak; saihestu ezazu, beraz, Homerok bezala lo egitea, Byronen bizimodu lasaia, edo Bloyk bezainbeste irabaztea.

Zazpigarrena.

Ez zaitetz arrakastaren atzetik abiatu. Arrakastak Cervantes akatu zuen, hain eleberrigile ona bera Quijotea baino lehen. Arrakasta beti saihestezina bada ere, bila ezazu noizean behin porrot egoki bat zure lagunak tristetu daitezen.

Zortzigarrena.

Osa ezazu zure inguruan irakuleria adimentsua, aberats eta botere-dunen artetik hobeto lortzen dena. Era honetan ez zaizu faltako ez ulertzerik ez eta iturri bakar horietatik baizik sortzen ez den bultzagarrikeria ere.

Bederatzigarrena.

Sinetsi ezazu zeuregan, baina ez horrenbeste; zeure buruaz zalantza egin ezazu, baina ez horrenbeste. Zalantza nabaritzean, sinetsi ezazu; sinetsi dezazunean, egin zazu zalantza. Horretan datza idazle bati lagun diezaiokeen benetako jakituria bakarra.

Hamargarrena.

Saia zaitetz gauzak esaten irakurleak funtsean zu bezain edo zu baino burutsuagoa dela beti senti dezan moduan. Inoizka ahalegindu zaitetz benetan horrela izan dadin; baina hori lortzeko, bera baino burutsuago izan beharko duzu zuk.

Hamaikagarrena.

Ez itzazu irakurleen sentimenduak ahantzi. Duten hoberena da oro har; ez zuk bezala, horrelakorik ez duzuna, bestela ez baitzinateke lanbide honetan sartzen saiatuko.

Hamabigarrena.

Berriro irakurlea. Zenbat eta hobeto idatzi, orduan eta irakurle gehiago izango duzu; zenbat eta obra landuagoak eskaini, orduan eta handiagoa izango da zure sortze-lanak irrikatuko dituztenen kopurua; multzokoentzako gauzak idazten badituzu, inoiz ez zara ospetsu izango eta kalean inor ez da zure poltsikoa ukitzen ahaleginduko, eta supermerkatuan ere inork ez zaitu atzamarrarekin seinalatuko.

Honen egileak aukera eskaintzen dio idazleari enuntziatu hauetako bi baztertzeko eta gainerako hamarrekin geratzeko.

Aholku zenbait idazleentzat

ERNEST HEMINGWAY

(Euskaratzailea: Sara Maio)

- 1.- Esaldi laburrak idatzi itzazu. Has zaitez beti perpaus labur batekin. Erabil ezazu mintzaira kementsua. Positiboa izan zaitez, ez ezkorra.
- 2.- Berria behar du hartzten duzun hizkerak, bestela ez du balio.
- 3.- Saihestu ezazu adjektiboen erabilera, batik bat "bikain, handi, berebiziko, egundoko" bezain xebreak direnak.
- 4.- Ingenio piska bat duen inork, esan nahi dituen gauzei buruz zintzotasunez sentitu eta idazten duen inork ezin dezake gaizki idatzi, arau hauetara makurtzen bada.
- 5.- Idazteko, idazten hasi nintzeneko ostatuko gelaren hondamendi zahar hartara gibelatzen naiz. Mundu guztiari esaiozu ostatu batean bizi zarela eta beste batean har ezazu ostatu. Aurki zaitzatenean, mendira alda zaitez. Mendian aurki zaitzatenean, beste leku batera joan zaitez. Lan egin ezazu egun guztian harik eta akidurak egunkariak irakurtzeko gogorik baizik utzi ez diezazun. Orduan jan ezazu, tenisean jolastu, igeri egin, edo egin ezazu hesteak mugimenduan mantenezteraino bakarrik lelotu zaitzakeen lanen bat, eta idaztera itzul zaitez hurrengo egunean.
- 6.- Bakarrik egin beharko lukete lan idazleek. Behin idazlanak amaitutakoan bakarrik agertu beharko lirateke jendaurrean, eta orduan ere maiztasun gehiegiarik gabe. Bestela, New Yorkeko idazleak bezalakoak bilakatzen dira. Botila baten barruko lur-zizareak bezalakoak, botilaren eta haien arteko ukipenarekin elikatu nahian. Botilak forma artistikoa dauka batzuetan, ekonomikoa bestetan, ekonomiko-erlijiosoa inoizka. Baina behin botila barruan sartuz gero, bertan geratu ohi dira. Bakarrik sentitzen dira botilatik at. Ez dute bakarrik sentitu nahi. Beldurra sorrarazten die beren sinesmenetan bakarrik egoteak...

- 7.- Batzuetan, idaztea zaila gertatzen zaidanean, neure liburuak irakurtzen ditut gogoa jasotzeko, eta gero oroitut egiten dut beti gertatu zaidala zaila, eta batzuetan ia ezinezkoa, haiek idaztea.
- 8.- Idazle batek, ezertarako balio badu, ez du deskribatzen. Asmatu edo eraiki egiten du ezagutza pertsonal edo inpersoneletik abiatutik.

Idazle baten oharkizunak

GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ

(Euskaratzailea: Sara Maio)

- 1.- Gauza bat da istorio luzea, eta beste bat istorio luzatua.
- 2.- Erreportaia baten amaiera, haren erdian zaudenean idatzi behar da.
- 3.- Autoreak hobeto oroitzen du nola amaitzen den artikulu bat, nola hasten den baino.
- 4.- Errazagoa da erbi bat harrapatzea irakurle bat harrapatzea baino.
- 5.- Idazten ari garen hori sekula idatzi dena baino hobea izango delako borondatearekin hasi behar da, zeren eta gero beti geratzen baita borondate horretatik zerbait.
- 6.- Idazlea idazten aspertzen denean, irakurlea irakurtzen aspertzen da.
- 7.- Ez dugu irakurlea esaldi bat birritan irakurtzera derrigortu behar.

Ipuinak idazteko arteari buruzko aholkuak

ROBERTO BOLAÑO

(Euskaratzailea: Sara Maio)

44 urte ditudanez gero, ipuinak idazteko arteari buruzko aholku batzuk luzatuko ditut.

- 1.- Inoiz ez ekin ipuinak banan-banan idazteari, oneski pertsona bat ipuin bera idazten egon baitaiteke heriotzaren egunera arte.
- 2.- Hoberena da ipuinak hironaka idaztea, edo bosnaka. Zure burua kemen askirekin ikusten baduzu, bederatzinaka idatzi itzazu, edo hamabosnaka.
- 3.- Erne! Banan-banan idazten aritzea bezain arriskutsua da binan-binan idazteko tentazioa, baina ispilu amorosen jolas lohi eta itsasgarria darama bere baitan.
- 4.- Quiroga irakurri behar da, Felisberto Hernández irakurri behar da eta Borges irakurri behar da. Rulfo irakurri behar da, eta Monteroso eta García Márquez. Bere obra zertxobait onesten duen artista batek inoiz ez du Cela irakurriko, ezta Umbral ere. Cortazar eta Bioy Casares irakurriko ditu, baina inolaz ere ez ditu Cela eta Umbral irakurriko.
- 5.- Argi geratu ez bada, errepikatuko dut: Celari eta Umbrali ezta begiratu ere.
- 6.- Ipuinlari batek ausarta izan behar du. Tristeia da onartzea, baina hala da.
- 7.- Ipuinlariak Petrus Borel irakurri izanaz harrotzen dira. Izatez, nabarmena da Petrus Borel imitatzen saiatzen direla ipuinlari asko. Akats larria: janzkeran imitatu beharko lukete Petrus Borel! Baina egia da Petrus Borelez ia ez dakitela ezer! Ez Gautier-ez, ez Nerval-ez.

- 8.- Tira: iritsi gaitezen akordio batera. Irakur ezazue Petrus Borel, jantzi zaitzte Petrus Borel bezala, baina irakur itzazue baita ere Jules Renard eta Marcel Schwob, batez ere Marcel Schwob irakurri, eta honengandik Alfonso Reyes irakurtzera pasa, eta handik Borges irakurtzera.
- 9.- Egia esan, Edgar Allan Poerekin sobran genuke guztiok.
- 10.- Hausnar ezazu bederatzigarren puntua. Bederatzigarrenean pentsatu behar da. Eta belaunikatuta, ahal delarik.
- 11.- Liburu eta egile guztiz gomendagarriak: *De lo sublime*, Seudo Longinorena; Lord Brooke-k biografiatu zuen Philip Sidney dohakabe eta kementsuaren hamalaudunak; Edgar Lee Masters-en *Spoon River-eko antologia*; Enrique Vila-Matas-en *Suicidios ejemplares*.
- 12.- Liburu hauek irakur itzazue eta baita Txekhov eta Raymond Carver ere, mende honek eman duen ipuinlari hoberena baita haietako bat.

Ipuin bat idazteko dekalogo pertsonala

JULIO RAMON RIBEYRO

(Euskaratzailea: Sara Maio)

- 1.- Ipuinak istorio bat kontatu behar du. Istoriorik gabe ez dago ipuinik. Irakurleak ere kontatu ahal izan dezan asmatu da ipuina.
- 2.- Ipuinaren istorioa erreala edo asmatua izan daiteke. Erreala bada, asmatua dela eman behar du, eta asmatua bada, erreala dela irudiarazi.
- 3.- Aukeran laburra behar du ipuinak, eserialdi batean irakurria izan dadin.
- 4.- Ipuinak kontatutako istorioak entretenitu egin behar du, hunkitu, intrigatu edo harritu, eta dena batera bada, hobe. Ez badu efektu horietakoren bat lortzen, ez da ipuin.
- 5.- Zuzena behar du ipuinaren estiloak, xumea, hornidura eta digresiorik gabea. Utz dezagun hori guztia poesia edo eleberrirako.
- 6.- Ipuinak adierazi besterik ez du egin behar, ez erakutsi. Bestela, moraleja hutsa litzateke.
- 7.- Teknika guztiak onartzen ditu ipuinak: elkarrizketa, monologoa, narrazio hutsa, epistola, txostena, inoren testuen collage-a, etab., baldin eta istorioa ez bada urtzen eta irakurleak bere aho-adierazpenean balia badezake.
- 8.- Pertsonaia edo pertsonaiak beren destinoa jokoan jartzen duen erabaki bat hartzera behartzen dituen gatazka-egoera izan behar du beti abiapuntu ipuinak.
- 9.- Ipuinean ez da une hilik egon behar, ez eta ezer sobratu behar ere. Arras ezinbesteko izan behar du hitz bakoitzak.

10.- Ustekabekoena bada ere, amaiera bakar batera eraman behar du ipuinak derrigorrez eta halabeharrez. Irakurleak ez badu amaiera onesten, huts egin du ipuinak.

Ipuinlari hobezinaren dekalogoia

HORACIO QUIROGA

(Euskaratzailea: Sara Maio)

- 1.- Sines ezazu maisu batengan (Poe, Maupassant, Kipling, Txekhov), Jainkoarengan bezala.
- 2.- Sines ezazu haren artea gailur gaindiezin bat dela. Ez ezazu hura bezatzeko ametsik izan. Egin ahal izan dezazunean, zeuk jakin gabe lortuko duzu.
- 3.- Ahalik gehien jarki zakizkio imitazioari, baina imita ezazu eragina handiegia denean. Nortasunaren garapena egonarri luzea da, beste ezer baino gehiago.
- 4.- Itsuki sines ezazu ez garaipenerako duzun ahalmenean, hori desiratzeko duzun kemenean baizik. Maita ezazu zeure artea neskalaguna bezala, zeure bihotz osoa emanez.
- 5.- Ez zaitetz idazten hasi nora zoazen lehen hitzean bertan jakin gabe. Ondo taxututako ipuin batean, lehen hiru lerroek ia azken hiruek bezainbesteko garrantzia dute.
- 6.- "Haize hotzak jotzen zuen errekatik" inguruabarra zehatz adierazi nahi baduzu, ez dago giza-mintzairan hori adierazteko erabilitako hitzok besterik. Behin zeure hitzen jabe izanik, ez ezazu har haien artean kontsonate edo asonante ote diren begiratzeko kezka.
- 7.- Ez ezazu adjektibatu premiarik gabe. Alferrikakoak izango dira izen ahul bati erantsitako xingola koloretsuak. Ezinbestekoa dena aurkitzen baduzu, berak bakarrik ekarriko du kolore konparazina. Baina aurkitu egin behar da.
- 8.- Eskutik hel izeaiezu zeure pertsonaiei eta irmo eraman itzazu amaieraraino, markatu zenien bidea besterik ikusi ere gabe. Ez ezazu arreta gal haiek ezin ikus dezaketena edo bost axola zaiena zeuk ikusten. Ez ezazu irakurleaz abusatu. Ipuina betega-

rririk gabeko nobela bat da. Egia absolututzat har ezazu hau, ez bada ere, izatez.

- 9.- Ez ezazu idatz emozioaren inperiopean. Utz ezazu hiltzen, eta hots egiozu gero. Zen bezalakoa berpizteko gai bazara, bidearen erdiraino iritsia zara arte honetan.
- 10.- Idaztean ez ezazu zeure lagunengan pentsa, ez eta zure historiak sorraraziko duen inpresioan ere. Konta egizu zure errelatoak zure pertsonaien (haietako bat izan baitzintezkeen) giro txikiarantzako interesa besterik izango ez balu bezala. Ez da bestela lortzen ipuinaren bizia.

AMAIA

Ipuinlari hobezinaren manual edo eskuarra

HORACIO QUIROGA

(Euskaratzailea: Sara Maio)

Gure artean ipuinak idaztera dedikatutako pertsonetikiko harreman luzeak, eta horri buruzko esperientzia pertsonalen batek ere, behin baino gehiagotan iradoki didate susmo bat, alegia, ipuinak idazteko artean ez ote den ofizio-trukorik edota erabilera eroso eta efektu ziurreko errezetarik, eta halaber horiek guztiak ezin ote ziren formulatu eginkizun serioek, normalean gaizki ordaindua eta ez beti ondo ikusia den lanbide honetan hobetzen uzten ez dieten pertsona horien denborapasarako.

Ipuinlariekiko harreman maiztu honek, entzundako komentarioak eta haien borroka, kezka eta etsipenen konfidentea izanak gogora ekarri didate ezen, hainbat salbuespen eskasetik at non ipuina inolako baliabiderik gabe ateratzen baita ondo, beste guztiak denon esku-
ra dauden prozedura-truko edo errezeten bidez burutzen baitira, betiere haien kokapena eta xedea ezagutzen badira, noski.

Adiskide zenbaitek animatu naute lan honi ekitera, zeina dibulgazio literariokotzat har baikenezake, baldin eta literarioarena ez balitz oso termino aurreratua izango oinarritzko anagnosia¹ baterako.

Egunen batean, bada, helduko diot alde guztietatik altruista eta, beste zenbait ikuspuntutatik piadosoa den eginkizun horri.

1 Marcos Sastre argentinarrek hurrek egun gutxitan irakurtzen ikas zezaten argitaratu zuen liburuaren izenburua da *Anagnosia* (1881). "Ezjakituriaren aurkako bidea" da hitzaren esanahia. Esan gabe doa ezjakituria literariotik denbora laburrean ateratzeko apeta hutsalaren erreferentzia ironikoa egiten dela hemen (Euskaratzailearen oharra).

Gaur begi-azalekoago iruditu zaizkidan trukoetako batzuk apuntatuko ditut. Gogoan nuen ipuin nazionalak aipatzea, zeintzuen ahapaldiak aurrerago laburbiltzen baititut. Beste batean izango da. Konforma gaitezen, momentuz, erabilien eta ziurren diren bizpahiru erreze-ta azaltzearekin, konbentziturik baikaude haiek praktika eroso eta etxe-koia erraztuko dutela literatur generoen artean zailentzat hartua izan den honetan.

Bukaeratik hasiko gara. Konbentzituta nago ipuina, sonetoa bezala, amaieratik hasten dela. Munduko ezerk ez luke errazago eman-go hain preseski amaitu berria den istorio baten azken esaldia aurkitzeak baino. Ezer ez zailagorik, ordea.

Lagun bat aurkitu nuen behin, ipuinlari bikaina bera, ezin buka zezakeen ipuin baten gainean ukondoztua, negarrez. Azken esaldia besterik ez zitzaion falta. Baina ez zuen ikusten, eta negar-zotinka ziharduen, ikusi ezinik horrela ere.

Ohartu naiz negarrak literaturan ipuina bizitzeko balio duela eskuarki, errusiar eran; baina ez ipuina idazteko. Begiak itxira ziurta liteke idaztean egilea negar-zotinka jartzen duen istorio oro honako bukaera-esaldia onartzen duela matematikoki:

“Hilda zegoen!”

Indar handiko ipuin bat baino gehiago ikusi dugu porrot egiten, egileak garaiz gogoratu ez duelako. Oso sentibera den artistak beti izan behar ditu gertu, negar-malkoak bere arkatzaren puntan bezala, admiratiboak.

Esaldi laburrak ezinbestekoak dira emozio estali edo neurritsuko ipuinak amatzeko. Haietako bat da:

“Inoiz ez zuten berriro elkar ikusi”.

Eratsuagoa izan daiteke oraindik:

“Soilik berak bueltatu zuen aurpegia”.

Eta egileak mingostasuna eta goi-erdeinu modukoren bat lehenesten dituenean, honako esaldi xume hau erabil daiteke:

“Eta horrela segitu zuten bizitzen”.

Beste esaldi bat, aurrekoaren espiritukoa, nahiz estilo zorrotzagoa:

“Hori izan zen egin zutena”.

Eta honako hau, azkenik, hasi berriei aholkatuko ez niekeena, norberaren buruaren menderatze handia eta generoan askitasun ironikoa erakusten baititu:

“Hemen amaitzen da ipuina. Beste guztiak ia ez dauka garrantzirik pertsonaientzat”.

Hau horrela, bada ipuina amaitzeko truko bat, amaiera ez dena hain zuzen, baina efektu handikoa beti eta oso gogokoa bertsoan ere idazten duten prosalarientzat. Hau da *leitmotivaren* trukoa:

Amaiera: *“Han urruti, kiskalitako eremu beltzaren atzean, suak bere azken garrak itzaltzen zituen...”.*

Ipuinaren hasiera: *“Lastoen artean txistuka, alorraz jabetzen zen sua, sugar itzelak haizatu. Umea lotan zegoen...”.*

Ene ohar anitz eta zehatzetatik ondorioztatu dut ipuinaren hasiera ez dela, askok sinetsi nahiko lukeen bezala, eginkizun bakuna. “Hastea da dena”. Egia biribila, baina egin egin behar da. Hasteko, ehunetik laurogeita hemeretzi kasutan, nora goazen jakin behar da. “Ipuin baten lehen hitzak –esan izan da– amaierari begira egon behar du idatzita”.

Kanon horren arabera, jabetu naiz tupusteko hasierak, irakurleak kontatuko diogun istorioaren zati bat ezagutuko balu bezala, ezohiko indarra ekartzen diola ipuinari. Eta jabetu naiz, halaber, perpaus osagarriekin ekiteak biziki laguntzen diela hasiera horiei. Adibide bat:

“Helenak onetsi nahi ez zuenez, gizonetzkoa, hostasunez begiratu ondoren, kapela hartzera hurbildu zen. Azalpen bakartzat, sorbaldak altxatu zituen emakumeak”.

Beti izan dut inpresioa horrela hasitako ipuinak posibilitate handiak dituela garaille ateratzeko. Nor zen Helena? Eta gizonak, nola zuen izena? Zer ez zion Helenak onetsi? Zernolako zioak zituen berak eskatzeko? Eta zergatik begiratu zion hostasunez Helenari, haserre egin beharrean, logikoa zen bezala?

Ohar bekio ipuinaz ez dakigun guztiari. Inork ez daki. Baina irakurlearen arreta ustekabeen izan da harrapatua, eta hori berez xede bat da kontatzeko artean.

Aldagai batzuk erantsi dizkiot bigarren mailako esaldien trukoari. Eragin bikainekoa izan ohi da baldintzazko hasiera:

“Emakumea garaiz ezagutu izan balu, agurra irabazi zezakeen diputatuak, eta berrautaketa. Baina biak galdu zituen”.

Aurreko adibidearen antzera, deus ez dakigu gure ezagun bezala aurkeztutako pertsonaia horietaz, ez eta nor zen diputatuak ezagutu ez zuen emakume eraginkor hura ere. Interesaren trukoa horretan datza, hain zuzen.

“Euria egin berria zenez, ura tantaka zihoan kristaletan barrena. Eta haien marrak atzamarrarekin jarraitzea izan zen emazte ezkon berriak eztei-egunetik izan zuen dibertsiorik handiena”.

Inork ez du suposatzen eztitasunez hain lehor ager daitezkeenik ezteiak, azkenean beira baten barrena aurkitu behar izateko arrats euritsu batean.

Deabrukeriatxo hauezaz osatua da kontatzeko artea. Garai batean dialogora jo izan zen maiz ipuinaren hasieran, oso prozedura eraginkorra bailitzen. Egun dialogoaren misterioa erabat ahuldu da. Aagian herrestan eraman gaitzakete bizpahiru esaldi zorrotzek oraindik; baina lautik gora izanez gora, irakurleak jauzi egiten du berehala. “Ez nekarazi”. Hori da, ene iritziz, ipuinlari hobezinaren hasierako apotegma. Bizitza zital honetan denbora laburregia da era zitalago batean galtzen ibiltzeko.

Han-hemenka jaso ditudan inpresioen arabera, ondorioztatzen dut trukorik eraginkorra (edo efizienteena, Eskola Normalean esan ohi den bezala), beste garai batean ipuinlari zaharrak fede on guztia-ekin heldu zieten baina egun abandonaturik dauden bi formula zaharren erabileran datzala. Honatx biak:

“Udaberriko gau ederra zen” eta “Bazen behin...”

Zernolako intriga iragartzen dute hasiera hauek? Zer iradokitze buztintsuagorik, ingenuitateagatik, honako bi esaldi xume eta lasai hauek iratzartzen dituztenak baino? Haiekin ezer ez da bortizki al-

txatzen gure baitan. Ez dute ezer agintzen eta ez diote ezer iradokitzen gure azti-senari. Haien arrakastaz fida daiteke, ordea... baldin eta gainerakoak balio badu. Sakon hausnartu eta gero, ez diet errezeta horiei bie eragozpen bakar bat baino aurkitu: ipuin-lantzaileen maltzurkeria izugarriro esnatzen dutela. Maltzurkeria profesional hori, arrunt jantzitako emazteki baten edertasuna ezagutaraztera lihoakeen gizon baten iragarpena hartuko litzatekeena bezalakoa da: "Kontuz! Arras ederra da!".

Bada truko xume bat, gutxi baliatua, eta, halere, freskotasunez betea fede gaiztoz erabiltzen denean.

Truko hau topikoarena da. Orok daki zer den literaturan topikoa. "Heriotza bezain zurbila" eta "Eskuina eskaini zerbait lortzeko" oso esanguratsuak dira.

Fede onez deritzogu topiko sentimendu artistiko aratzenak ohar-kabeen eramanda burutu ohi denari; Cuncullú herriskako geltoki-kai-ko adreiluen zirrikituen xarma, eta gure adiskidearen neskalagunak adreilu horiek berak zapaldu zituen egunean jasotako inpresioa bertsotan laudatzera garamatzen artearen purutasun hori bera.

Horixe da fede ona. Fede gaiztoa, berriz, esakune eginaren eta berau inspiratzen duen sentimendu edo zirkunstantziaren arteko ko-rrerazio-faltan ezagutzen da.

Emaztegiaren gorpuaren aurrean heriotza bezain zurbil jartzea topikoa da. Topiko izateari uzten dio gure lagunaren emaztegi- gaiztu bizirik ikustean heriotzeraino zurbiltzen garenean.

"Ni oinetakoen lokatza kentzen ahalegindu nintzen. Hark, barezka, ezetz esaten zuen. Eta, agur labur batez, trenera igo zen, orkatilaraino lokaztua. Nik ikusten nuen lehen aldia zen; ez ninduen liluratu, ez zitzaidan interesatu, ez dut berriro ikusi. Baina berak ez dakiena da, nik une hartan eskuina eman nukeela gustura oinetako lokatza kentzearren".

Naturala da eta ohikoa gizonarengan amodio bategatik, bizitza bategatik edo laztan bategatik eskua galtzea. Ez horrenbeste, ezezagun baten oinetakoak hurbildik ikusteagatik ematea. Harritu egiten gaitu perpausak ohiko kokapen psikologikotik at; eta horretan datza fede gaiztoa.

Denbora laburra da. Ez dira gutxi aztertzeke geratzen diren trukoa. Irmo uste dut hemen ikusitakoei adjektiboen kontrajartzearen trukoa, tokian tokiko kolorearena, zientzia teknikoaren trukoa, estilista zuhurrarena, folklorea, eta lankideen maltzurkeriari ihes egiten ez dioten beste batzuk gehiago eranstean bazaie, hein handi batean erraztuko dutela haiek guztiek gure nazio-ipuina hoberearen moldaketa etxetiarra, azkarra eta akatsik gabea...

Ipuinlari hobezinaren manual edo eskuarra

HORACIO QUIROGA

(Euskaratzailea: Sara Maio)

Gure artean ipuinak idaztera dedikatutako pertsonetikiko harreman luzeak, eta horri buruzko esperientzia pertsonalen batek ere, behin baino gehiagotan iradoki didate susmo bat, alegia, ipuinak idazteko artean ez ote den ofizio-trukorik edota erabilera eroso eta efektu ziurreko errezetarik, eta halaber horiek guztiak ezin ote ziren formulatu eginkizun serioek, normalean gaizki ordaindua eta ez beti ondo ikusia den lanbide honetan hobetzen uzten ez dieten pertsona horien denborapasarako.

Ipuinlariekiko harreman maiztu honek, entzundako komentarioak eta haien borroka, kezka eta etsipenen konfidentea izanak gogora ekarri didate ezen, hainbat salbuespen eskasetik at non ipuina inolako baliabiderik gabe ateratzen baita ondo, beste guztiak denon esku-
ra dauden prozedura-truko edo errezeten bidez burutzen baitira, betiere haien kokapena eta xedea ezagutzen badira, noski.

Adiskide zenbaitek animatu naute lan honi ekitera, zeina dibulgazio literariokotzat har baikenezake, baldin eta literarioarena ez balitz oso termino aurreratua izango oinarritzko anagnosia² baterako.

Egunen batean, bada, helduko diot alde guztietatik altruista eta, beste zenbait ikuspuntutatik piadosoa den eginkizun horri.

2 Marcos Sastre argentinarrak hurrek egun gutxitan irakurtzen ikas zezaten argitaratu zuen liburuaren izenburua da *Anagnosia* (1881). "Ezjakituriaren aurkako bidea" da hitzaren esanahia. Esan gabe doa ezjakituria literariotik denbora laburrean ateratzeko apeta hutsalaren erreferentzia ironikoa egiten dela hemen (Euskaratzailearen oharra).

Gaur begi-azalekoago iruditu zaizkidan trukoetako batzuk apuntatuko ditut. Gogoan nuen ipuin nazionalak aipatzea, zeintzuen ahapaldiak aurrerago laburbiltzen baitituz. Beste batean izango da. Konforma gaitezen, momentuz, erabilien eta ziurren diren bizpahiru erreze-ta azaltzearekin, konbentziturik baikaude haiek praktika eroso eta etxe-koia erraztuko dutela literatur generoen artean zailentzat hartua izan den honetan.

Bukaeratik hasiko gara. Konbentzituta nago ipuina, sonetoa bezala, amaieratik hasten dela. Munduko ezerk ez luke errazago eman-go hain preseski amaitu berria den istorio baten azken esaldia aurkitzeak baino. Ezer ez zailagorik, ordea.

Lagun bat aurkitu nuen behin, ipuinlari bikaina bera, ezin buka zezakeen ipuin baten gainean ukondoztua, negarrez. Azken esaldia besterik ez zitzaion falta. Baina ez zuen ikusten, eta negar-zotinka ziharduen, ikusi ezinik horrela ere.

Ohartu nahiz negarrak literaturan ipuina bizitzeko balio duela eskuarki, errusiar eran; baina ez ipuina idazteko. Begiak itxira ziurta liteke idaztean egilea negar-zotinka jartzen duen istorio oro honako bukaera-esaldia onartzen duela matematikoki:

“Hilda zegoen!”

Indar handiko ipuin bat baino gehiago ikusi dugu porrot egiten, egileak garaiz gogoratu ez duelako. Oso sentibera den artistak beti izan behar ditu gertu, negar-malkoak bere arkatzaren puntan bezala, admiratiboak.

Esaldi laburrak ezinbestekoak dira emozio estali edo neurritsuko ipuinak amatzeko. Haietako bat da:

“Inoiz ez zuten berriro elkar ikusi”.

Eratsuagoa izan daiteke oraindik:

“Soilik berak bueltatu zuen aurpegia”.

Eta egileak mingoztasuna eta goi-erdeinu modukoren bat lehenesten dituenean, honako esaldi xume hau erabil daiteke:

“Eta horrela segitu zuten bizitzen”.

Beste esaldi bat, aurrekoaren espiritukoa, nahiz estilo zorrotzagoa:

“Hori izan zen egin zutena”.

Eta honako hau, azkenik, hasi berriei aholkatuko ez niekeena, norberaren buruaren menderatze handia eta generoan askitasun ironikoa erakusten baititu:

“Hemen amaitzen da ipuina. Beste guztiak ia ez dauka garrantziarik pertsonaientzat”.

Hau horrela, bada ipuina amaitzeko truko bat, amaiera ez dena hain zuzen, baina efektu handikoa beti eta oso gogokoa bertsoan ere idazten duten prosalarientzat. Hau da *leitmotivaren* trukoa:

Amaiera: *“Han urruti, kiskalitako eremu beltzaren atzean, suak bere azken garrak itzaltzen zituen...”.*

Ipuinaren hasiera: *“Lastoen artean txistuka, alorraz jabetzen zen sua, sugar itzelak haizatu. Umea lotan zegoen...”.*

Ene ohar anitz eta zehatzetatik ondorioztatu dut ipuinaren hasiera ez dela, askok sinetsi nahiko lukeen bezala, eginkizun bakuna. “Has-tea da dena”. Egia biribila, baina egin egin behar da. Hasteko, ehunetik laurogeita hemeretzi kasutan, nora goazen jakin behar da. “Ipuin baten lehen hitzak –esan izan da– amaierari begira egon behar du idatzita”.

Kanon horren arabera, jabetu naiz tupusteko hasierak, irakurleak kontatuko diogun istorioaren zati bat ezagutuko balu bezala, ezohiko indarra ekartzen diola ipuinari. Eta jabetu naiz, halaber, perpaus osagarriekin ekiteak biziki laguntzen diela hasiera horiei. Adibide bat:

“Helenak onetsi nahi ez zuenez, gizonetzkoa, hoztasunez begiratu ondoren, kapela hartzera hurbildu zen. Azalpen bakartzat, sorbaldak altxatu zituen emakumeak”.

Beti izan dut inpresioa horrela hasitako ipuinak posibilitate handiak dituela garaille ateratzeko. Nor zen Helena? Eta gizonak, nola zuen izena? Zer ez zion Helenak onetsi? Zernolako zioak zituen berak eskatzeko? Eta zergatik begiratu zion hoztasunez Helenari, haserre egin beharrean, logikoa zen bezala?

Ohar bekio ipuinaz ez dakigun guztiari. Inork ez daki. Baina irakurlearen arreta ustekabeen izan da harrapatua, eta hori berez xede bat da kontatzeko artean.

Aldagai batzuk erantsi dizkiot bigarren mailako esaldien trukoari. Eragin bikainekoa izan ohi da baldintzazko hasiera:

“Emakumea garaiz ezagutu izan balu, agurra irabazi zezakeen diputatuak, eta berrautaketa. Baina biak galdu zituen”.

Aurreko adibidearen antzera, deus ez dakigu gure ezagun bezala aurkeztutako pertsonaia horietaz, ez eta nor zen diputatuak ezagutu ez zuen emakume eraginkor hura ere. Interesaren trukoa horretan datza, hain zuzen.

“Euria egin berria zenez, ura tantaka zihoan kristaletan barrena. Eta haien marrak atzamarrarekin jarraitzea izan zen emazte ezkon berriak eztei-egunetik izan zuen dibertsiorik handiena”.

Inork ez du suposatzen eztitasunez hain lehor ager daitezkeenik ezteiak, azkenean beira baten barrena aurkitu behar izateko arrats euritsu batean.

Deabrukeriatxo hauezaz osatua da kontatzeko artea. Garai batean dialogora jo izan zen maiz ipuinaren hasieran, oso prozedura eraginkorra bailitzen. Egun dialogoaren misterioa erabat ahuldu da. Aagian herrestan eraman gaitzakete bizpahiru esaldi zorrotzek oraindik; baina lautik gora izanez gora, irakurleak jauzi egiten du berehala. “Ez nekarazi”. Hori da, ene iritziz, ipuinlari hobezinaren hasierako apotegma. Bizitza zital honetan denbora laburregia da era zitalago batean galtzen ibiltzeko.

Han-hemenka jaso ditudan inpresioen arabera, ondorioztatzen dut trukorik eraginkorrena (edo efizienteena, Eskola Normalean esan ohi den bezala), beste garai batean ipuinlari zaharrak fede on guztia-ekin heldu zieten baina egun abandonaturik dauden bi formula zaharren erabilera datzala. Honatx biak:

“Udaberriko gau ederra zen” eta “Bazen behin...”

Zer nolako intriga iragartzen dute hasiera hauek? Zer iradokitze buztintsuagorik, ingenuitateagatik, honako bi esaldi xume eta lasai hauek iratzartzen dituztenak baino? Haiekin ezer ez da bortizki al-

txatzen gure baitan. Ez dute ezer agintzen eta ez diote ezer iradokitzen gure azti-senari. Haien arrakastaz fida daiteke, ordea... baldin eta gainerakoak balio badu. Sakon hausnartu eta gero, ez diet errezeta horiei bie eragozpen bakar bat baino aurkitu: ipuin-lantzaileen maltzurkeria izugarriro esnatzen dutela. Maltzurkeria profesional hori, arrunt jantzitako emazteki baten edertasuna ezagutaraztera lihoakeen gizon baten iragarpena hartuko litzatekeena bezalakoa da: "Kontuz! Arras ederra da!".

Bada truko xume bat, gutxi baliatua, eta, halere, freskotasunez betea fede gaiztoz erabiltzen denean.

Truko hau topikoarena da. Orok daki zer den literaturan topikoa. "Heriotza bezain zurbila" eta "Eskuina eskaini zerbait lortzeko" oso esanguratsuak dira.

Fede onez deritzogu topiko sentimentu artistiko aratzenak ohar-kabeen eramanda burutu ohi denari; Cuncullú herriskako geltoki-kai-ko adreiluen zirrikituen xarma, eta gure adiskidearen neskalagunak adreilu horiek berak zapaldu zituen egunean jasotako inpresioa bertotan laudatzera garamatzen artearen purutasun hori bera.

Horixe da fede ona. Fede gaiztoa, berriz, esakune eginaren eta berau inspiratzen duen sentimendu edo zirkunstantziaren arteko ko-rrrelazio-faltan ezagutzen da.

Emaztegaiaren gorpuaren aurrean heriotza bezain zurbil jartzea topikoa da. Topiko izateari uzten dio gure lagunaren emaztegaia gutzit bizirik ikustean heriotzeraino zurbiltzen garenean.

"Ni oinetakoen lokatza kentzen ahalegindu nintzen. Hark, barezka, ezetz esaten zuen. Eta, agur labur batez, trenera igo zen, orkatileraino lokatza. Nik ikusten nuen lehen aldia zen; ez ninduen liluratu, ez zitzaidan interesatu, ez dut berriro ikusi. Baina berak ez dakiena da, nik une hartan eskuina eman nukeela gustura oinetako lokatza kentzearren".

Naturala da eta ohikoa gizonarengan amodio bategatik, bizitza bategatik edo laztan bategatik eskua galtzea. Ez horrenbeste, ezezagun baten oinetakoak hurbildik ikusteagatik ematea. Harritu egiten gaitu perpausak ohiko kokapen psikologikotik at; eta horretan datza fede gaiztoa.

Denbora laburra da. Ez dira gutxi aztertzeke geratzen diren trukoak. Irmo uste dut hemen ikusitakoei adjektiboen kontrajartzearen trukoa, tokian tokiko kolorearena, zientzia teknikoen trukoa, estilista zuhurrarena, folklorea, eta lankideen maltzurkeriari ihes egiten ez dioten beste batzuk gehiago eranstean bazaie, hein handi batean erraztuko dutela haiek guztiek gure nazio-ipuina hobereen moldaketa etxetiarra, azkarra eta akatsik gabea...

I.- Miguel Unamuno-ri itzuliriko zazpi soneto

(Itzultzailea: Luis Mari Mujika)

Etixerantz itzulia

Gorengo ortzetik agurtzera zatoz
bustitzen nauzun sirimiri mehar,
zuga bildurik dut –menditan zehar–
hainbat haritz ta artasoro hotz.

Lehorte-errukiaz ukitzen duzu
nire erraietako hainbat mendi-ibar;
orobat, lainoz eta adur gaitzaz
loitzen nauzu. ta fedez biltzen `usu`.

Bizkaia maite, zure beso berde-
gozotatik nator gaur Gaztelara,
non ditudan zain bere besoak, ze

gizona ez doa libertatera
baldin ez bada amodio-kate ta,
aldi berean, bidaide onbera.

Jainkoaren eskuetan

Jaun handia, muintzen gaituzunean
–guri kenduaz heriotzaren hats–
bihotza geratzen da kate gaitzaz
zure eskuin horren mende makurrean.

Ta ezkerretik, neke-zamapean
burua, etor bekit lo igangaitza,
ze oraindik daji saio zorrotza
berarekiko sen oro itzaltzean.

Bihotza bular horren gainean
zuk, ta, sehaskan lez, hatsa duzu hartzen
grinazko itsaso urrutitik usu.

Ondoren, askea zara pentsamen–
lauzetatik –amets-iturri ontsu
lez– bera lo baita argi horren men.

Medina del Campo

Medina del Campo herri zaharrak
–Motako gaztelu gorriren ondoan–
dorreak zutik gaztelar ortzean
aro handi baten bailira ikurrak.

Hidalgo antza du isabeldar lurak
(gurutz-ezpata ta soingain-sotana
zituenak) ta itsasotik barna
odola saminez eman zuenak.

Ekia estaltzen da ke zikinaz
trenak direla Isabelen amets–
gaizto ta Luzbel-en bekatu narrats.

Hark arima-katez
biltzen du trakets
Espainia utziz, urrearen kausaz,
ondasun hainbat aldatu ezinez.

Portugal

Atlantikoaren itsas-ertzetan
-ile-nahats ta oinutsik- andere
bat eserita pinuzko mendipe
itunean... Ta bere belaun bitan

tenk bere ukondoak (baita eskutan
masail zabalak ta lehoi-betarte
bi oskorrian); entzun daiteke eme
samin-eresi bat itsasaldean.

Lur ta ekite luzeen mintzoa
egun Portugalek oin-aparretan,
bai eta ametsak gaitz-inperioak.

Itsaso beltzetan zena lurjoa
Sebastianek biltzen du lainotan
bera baita denen misterioa.

Sutondoko maitasuna

Sutondo argian nagozu erne
sua itsas-uhin gisakoa dela;
kanpotikan, berriz, euri makala
bustitzen tantaka... Andreak ere

Ian dagi gerta dakidan ohea
sahumerio gozozko sugarra,
ta Odiseak, berriz, mendi-ibarrak
haizatzen ditu -irudi arrear-
lo gozotan jarriz. Gaztainondoak
ehun mendetako zitu-haziak
zizailupean dakustza joanak.

Baina, tamalez, txingarrez jantzia
dakust enborra -nahiz den sendoa-
ta gezur-esaka kezka-geziak.

Samin amankomuna

Ene bihotz, ixo, penak zureak
dira, baztertu behar ez direnak
esanez beude usteldurik denak,
minez bazaude ez gogait besteak

oihuz t'ez lastu etxeko bakea.
Kexu horretaz –berekoia izaki–
harrokeria dakust errainu-izpiz.
Ez bereizi, inoiz, zure oinazea

gizonena den dolumin hartatik,
bilatu, baino, barnekoitasuna
anai-lotura duenarengandik

burua zutik eutsiz, ez etzana,
ze haragizko mamia alferrik
da, baina egoki min dagiana.

Ateoaren otoitza

Entzun otoitza hau ez zaren Jainkoa,
ezean ere har ene kexua,
ze ez duzu inoiz gozo-engainuaz
uzten inor ilun. Ez duzu ukoaz

otoitza biltzen, baizikan gustoaz
hartzen. Guztia zarena, urrunduaz
ere, baitan nik zure kontseiluak
(gau ilunetan gozo izanekoak).

Bai, ene Jainkoa, zein handi zaren;
zerade Ideia bezainbatekoa
gauzakiak oro hedatu arren.

Doluz nauzu bizi ez zenekoa,
ze, Jauna, benaz bizirik bazeunde
ni ere nintzake Zu halakoa.

II.- Cernuda-ri itzuliriko zenbait poesia

(Itzultzailea: Luis Mari Mujika)

Mintzatu ondoren

Ez dakizu isilik egoten
zure amodioa tartekoa delarik,
besteei, ausaz, axola al zaie?
Isilean sentitu zenuen atsegina,
eta isilean duzu oraindik.

Paira ezazu, baina ez esan deus inori.
usain on baten maitasuna da,
mintzatzean usteltzen dena.
Isilean ernetzen da,

isilean elikatzen,
isiltasunez irekitzen lorea baillitzan.
Ez esan deus,
zeuregan jasan, eta isilean egon.

Hiltzera baldin badoa berarekin hiltzen da;
baina bizi badirau bere buruarekin bizi da.
Heriotza eta bizitzaren artean
isilik dago,
eta berak ez du lekukorik onartzen.

Nondik zatoz?

Noizbatean entzuten bazaitut
nire irudimenak zure aita,
ama eta anaietaz ez du
menderatzen harridurarik,
zure izatea besteengan sortua bada
besteengan errepikatua zarelako da.
Eta hori dena, nahiz niretzat bakarra zaren
–nire maitsunak sortua–,
eta hori dena, nahiz zuhaitza, odeia
eta uraren antzekoa zaren.
Horiek denak hor daude
eta guregandik datoz,
zeren behin batean ikusi genituen
beste inork ikus ez zitzazkeen heinean.

Zurekin

Nire lurra zein da?
Nire lurra zu zeu zara.

Eta nire ahaideak zeintzu dira?
Nire ahaideak zu zeu dira.

Erbestea eta heriotza, berriz,
zu zeu ez zauden
edozein lekutan daude.

Eta nire bizia zer da?
Bai, esaidazu zer den nire bizia...?
Ah, zer izanen da bera
zu zeu ez bazara...

Bizia

Lurreko zokoren bat eguzkiak
irazekitzen duenean bezala
bere pobrezia erosten du bera,
irribarre berdez betetzen bera.

Horrela, zure egona
nire izate ilunera
dator goxertera, behingoz,
dirdira, bozkarioa eta
edertasuna ukan ditzan.

Halabaina, zurea ere
–eguzkia antzo– erortzen zara,
eta nire inguruan, bakardade,
zahartzarua eta heriotzaren
itzalak hazten dira.

Gizon bat bere amodioaz

Oro esana balego bezala
–eta bion arteko kontua
kitatua balego ere–
oraindik zure gorputzarekin
zordun nintzateke.

Ezen, nork ezarriko lioke salneurria
zuregan ahantzia dagoen
bakealdi honi,
azkenean, nire ezpainen ezagun dute bera
zure ezpainei esker.

Bizitzarekin eten eginda
deus ez jakin, deus ez gura,
deus ez itxaron arren,
zure presentzia dut,
nire amodioa duzu. Hori aski da.

Zure eta nire amodioa present
zure soina lo ikustean,
goiznabarrean.
Halaxe dago beha jainko bat ere
bere sorkariarengana.

Baina, nire maitasunak
ezin du deus egin
zure soina ez badut hurbil,
eta hark mito bat adierazten du
zure materia ederrean.